

KØBENHAVNS MUSEUM, 2018

Ny Vestergade 11

KBM4223

Slots- og Kulturstyrelsens J.nr.:

Helligånds Sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt,

Sted- og Sb-nummer: 020306-703

Mikkel B. Siebken

KØBENHAVNS MUSEUM
MUSEUM OF COPENHAGEN

Københavns Museum
Vesterbrogade 59
1620 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
E-mail: museum@kff.kk.dk

Københavns Museums hjemmeside: www.copenhagen.dk

© Københavns Museum 2018

Indholdsfortegnelse

1	Abstract	5
2	Undersøgelsens forhistorie	6
3	Administrative data og udgravningsdata	6
3.1	Udgravningsdata	6
4	Kulturhistorisk baggrund og topografi	7
5	Centrale problemstillinger.....	8
5.1	Arkæologisk udgravningsmetode	8
5.2	Fundindsamling og -håndtering.....	8
6	Undersøgelsen	9
6.1	Anlæg	10
6.2	Fund, datering og afslutning	12
7	Fremtidigt arbejde	14
8	Litteraturliste	15
9	Kontekstliste	16
10	Tegningsliste	16
11	Fotoliste	17
12	Oversigtsplan.....	18

Figur 1. Kort over København med markering af undersøgelsesområdet.

1 Abstract

I forbindelse med en gulvundersøgelse i Ny Vestergade 11 fremkom et fundament ældre end den stående bygning samt velbevarede kulturlag.

Arkæologiske perioder: Enevælde (1660-1848), 1700 – 1800-tallet

Anlæg og fund: Kulturlag, fundament

Nøgleord: Ny Vestergade

English

At Ny Vestergade 11 a part of a foundation wall and several cultural layers were uncovered during an examination of an unstable floor.

Archaeological periods: Absolute monarchy (1660-1848), 18th – 19th century

Structures and finds: Cultural layers, foundation wall

Keywords: Ny Vestergade

2 Undersøgelsens forhistorie

KBM	Lokalitet	År	Beskrivelse
3940	Frederiksholms Kanal 16-18	2011	Registrering af murværk fra tidligere bebyggelse i baggården samt opfyldslag.
3928	Vester Voldgade m.fl.	2011	Arkæologisk tilsyn udført i 2010 og 2011 i Vester Voldgade og Ny Vestergade samt Frederiksholms Kanal. Påtræffer spor af befæstning, voldgrav, trævandrør og opfyld. Periode: middelalder til nyere tid.
3915	Vester Voldgade og Ny Vestergade	2010	Arkæologisk tilsyn i forbindelse med renovation af gasledninger.
- ¹	Ny Vestergade 11	1928	Fund af murværk i baggården.

Tabel 1. Tidligere arkæologiske observationer i området.

3 Administrative data og udgravningsdata

29/11-2016	KBM oplyses om jordarbejdet
30/11-2016	KBM besigtiger stedet
01/12-2016	Jordarbejdet stoppes
27/01-2017	KBM besigtiger stedet med henblik på efterfølgende registrering

Bygherre på projektet var Slots- og Kulturstyrelsen der ligeledes, som bygherre, bekostede undersøgelsen jf. Museumslovens § 26 stk. 2, 1. pkt. om arkæologiske undersøgelser i forbindelse med bygge- og anlægsarbejder.

Beretningen og kommunikation med bygherre og andre involverede parter forbundet med undersøgelsen er at finde i museets sags- og dokumenthåndteringssystem e-Doc.

Beretningen ligger endvidere på museets arkivdrev. Originaldokumentation opbevares hos Københavns Museum under journalnummer "KBM4223 Ny Vestergade 11", internt sagsnummer: 3614. Sagen har journalnummeret 2016-0444080 i E-doc.

En elektronisk kopi af beretningen fremsendes til bygherre.

3.1 Udgravningsdata

Københavns Museum foretog en arkæologisk undersøgelse, som blev forestået af arkæolog Mikkel B. Siebken. Udgravningsansvarlig var Rikke Simonsen.

¹ Kopi af notat fra Nationalmuseets 2. afd. Kopien findes i Topografisk Arkiv på Københavns Museum under "Ny Vestergade".

4 Kulturhistorisk baggrund og topografi

Ny Vestergade 11 ligger på Frederiksholm. Efter stormen på København den 11. februar 1659 stod det klart, at området SV for Slotsholmen skulle befæstes. Med det formål ansattes Henrik Rüse i 1661 til at udvikle en ny bydel samt en forstærkning af byens befæstning. Anlæggelsen af Frederiksholm begynder omkring 1662 og fortsætter i en længere årrække. I 1667 igangsættes udbedringerne af byens befæstning. Året efter flyttes Vesterport fra Vestergade til en ny placering nær Frederiksberggade ved den nuværende Rådhusplads. Herfra blev det planlagt at forlænge Vestvolden i en lige linje mod syd ud til sejlløbet ved Kallebod Strand. Forlængelsen af volden bestod af de tre bastioner Gyldenløve, Schack og Rysensteen med den foranliggende Stadsgrav. På indersiden af volden løb Vester Voldgade, hvorfra der fra 1690 var adgang via Langebro til Christianshavn.² Bag den ny befæstning skulle området, som tidligere var havet udfor Kallebod Strand, inddæmmes og drænes via den nygravede Frederiksholms Kanal. I den ny bydel bag bastionerne blev der anlagt fire ny gader: Stormgade, Ny Vestergade, Ny Kongensgade og Bryghusgade.

Fra begyndelsen af 1680'erne opføres de første bygninger på Frederiksholm. En af de første var Købmand Wigand Michelbeckers (1636-1692) gård fra 1684 i Ny Vestergade.³ Gården blev revet ned og ombygget i 1726 og indgik senere i Prinsens Palæ - det nuværende Nationalmuseum.

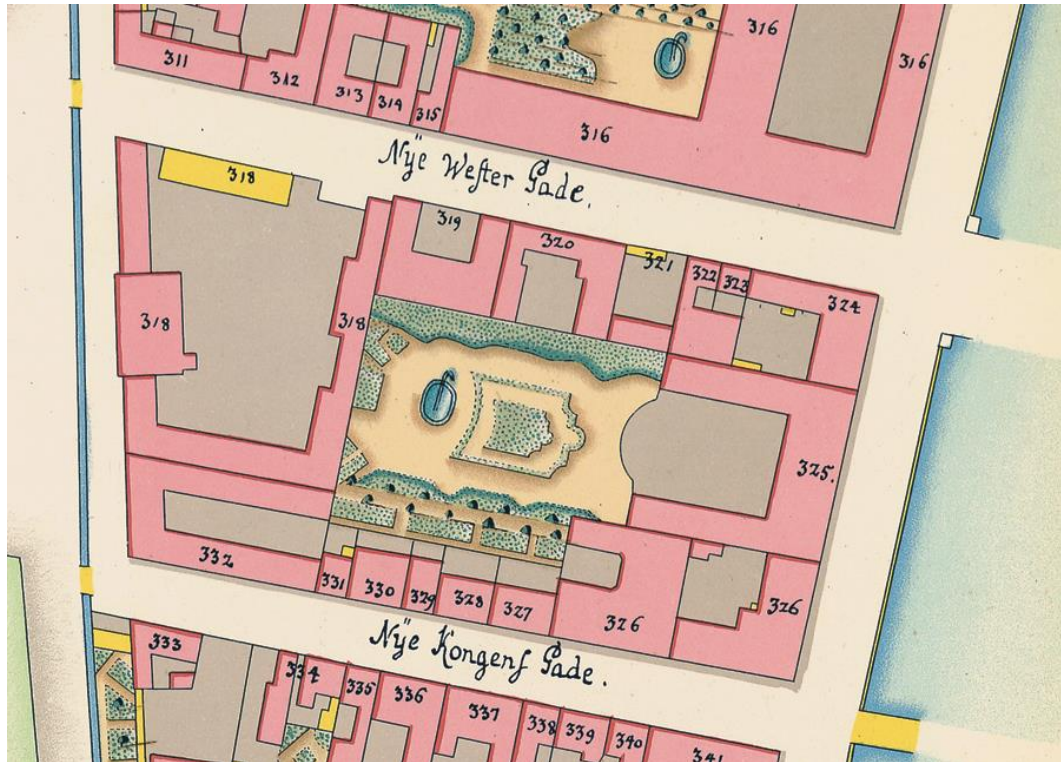
I Jævnførelsesregisteret for København fremgår det, at den aktuelle matrikel (matr. 216, Vester Kvarter) var ejet af Thomas Oxe i 1689. Der er ingen oplysninger om bygningerne på matriklen på dette tidspunkt. Efterfølgende blev matriklen overtaget af gehejmeråd Ludvig von Plessen i 1756. Geddes kvarterkort fra 1757 nævner også en "generalmajor von Pless".⁴ På kortet er der tale om en trefløjet bygning med en forplads ud mod Ny Vestergade. Fra 1806 var ejerens efternavn Bygel – formentlig kaptajn og grosserer Casper Bygel (eller Bügel) som også ejede matriklerne 218 og 242.

Den nuværende bygning i Ny Vestergade 11 består af et forhus fra 1821 og et baghus fra 1857-1859. Forhuset er i ni fag og to etager. Bygningen fungerede som stald og pakhus for grosserer I. Lund. Fra 1857 var ejeren af bygningen Københavns Universitet, som fik bygningen ombygget i 1858 under ledelse af J. H. Nebelong.

² Linvald 1987, s. 201.

³ Linvald 1987, s. 206.

⁴ Det er uklart om der er tale om den samme person i jævnførelsesregisteret og på kvarterkortet.

Figur 1. Udsnit af Geddes kvarterkort over Vester kvarter 1757. Den aktuelle matrikel 319 er markeret med gult. Kort: kbharkiv.dk.

5 Centrale problemstillinger

Gulvundersøgelsen i stuen gav mulighed for at få et indblik i stratigrafien under bygningen i Ny Vestergade 11. Københavns Museum har ikke tidligere haft mulighed for at foretage undersøgelser på adressen.

Grøften var gravet på forhånd og det var kun muligt at iagttage stratigrafien her, da grøften ikke blev udvidet i forbindelse med museets undersøgelser. I profilet fremkom et markant lag af glasflasker, som syntes at fortsætte ind under gulvet. Udover lagene i profilen fremkom et murforløb, som må være ældre end den nuværende bygning.

5.1 Arkæologisk udgravningsmetode

Undersøgelsen bestod udelukkende i at iagttage og registrere de lag og konstruktioner som allerede var afdækket på tidspunktet. Al indmåling foregik manuelt og en profiltegning blev udført i 1:10. Tegninger, fotos og notater findes i museets arkiv under sagen "KBM4223 Ny Vestergade 11".

5.2 Fundindsamling og -håndtering

Der blev indsamlet et mindre antal fund i forbindelse med den arkæologiske undersøgelse. Materialet bestod udelukkende af glasskår fra flasker, som lå i et lag under gulvet. Fundmaterialet er ikke gemt.

6 Undersøgelsen

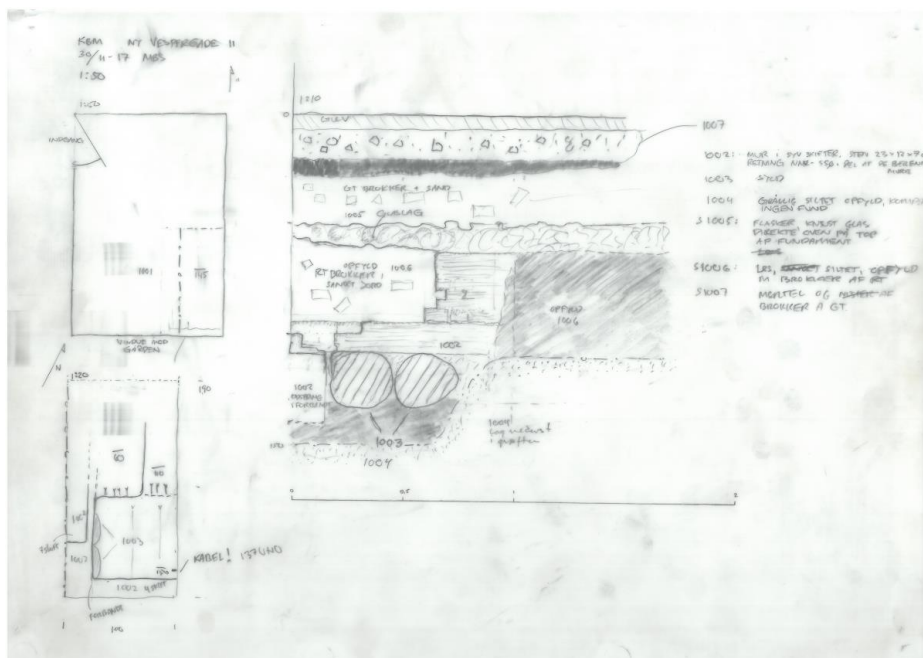
I stuen ud mod gården (bygningens østligste del) var gulvet begyndt at synke sammen og slippe langs murene. Derfor var der gravet et hul i rummets østlige hjørne. Det målte ca. 90 x 140 cm og var omkring 150 cm dybt. Under selve gulvet, var der støbt med muremesterbeton, som var hugget op og lå stablet langs grøftens kant. I forbindelse med den arkæologiske undersøgelse fremkom i alt syv anlæg som formentlig alle hører hjemme i perioden 1700-1800-tallet. Alle anlæggene blev registreret i grøftens vestprofil fig. 3.

<u>Anlægstype</u>	<u>Antal</u>
Mur	1
Gulv	1
Syld	1
Lag	4
Total	7

Tabel 2. Registrerede anlæg.

Figur 2. Udgravningen i det sydlige hjørne af rummet. Set mod øst.

Figur 3. Oversigtsplan og vestprofil. En større udgave findes bagerst i rapporten.

6.1 Anlæg

Under gulvet og muremesterbetonen fandtes et opfyld af jord og brokker af gult tegl (S1007), som afløstes af et tydeligt, horisontalt lag af knuste glasflasker (S1005). Der var hovedsageligt tale om mundblæste vinflasker med lige sider, men der fandtes også ølflasker og enkelte mindre flasker.

Længere nede langs hullets V-profil fandtes de øverste skifter af et L-formet fundament som var delvist borthugget (S1002). Nedefter var dele af fundamentet synlig og i alt var der bevaret syv skifter i røde teglsten 23x12x7 cm (næsten renæssanceformatet 24x11x7 cm). Nederst i grøften kunne en sokkel med et lille fremspring skimtes mod SØ. Soklen indgik i den nuværende mur ud mod gården. Mod SV stod fundamentet S1002 nederst på en syld (S1003) af fodboldstore sten og havde et forløb omtrent NV-SØ – parallelt med den nuværende bygnings mure og vinkelret på Ny Vestergade. Soklen og fundamentet med syldstenene var gravet ned i et gråligt, kompakt og fundtomt fyld (S1004).

Imellem de to lag S1005 og S1004 fandtes et løst, siltet opfyld (S1006) med nister af rødt tegl. Dette lag må være fyldt enten i anlægsgruben til fundamentet S1002 eller fordelt på et større areal på matriklen ved anlæggelsen af bygningen som S1002 var en del.

Id	Beskrivelse	Tolkning	Datering
1001	Nuværende gulv	Moderne gulv	1821- nutid
1002	Mur i syv skifter	Mur	1700-tal. Fjernet 1821 (senest)
1003	Syld under 1002	Syld	1700-tal
1004	Lag af kompakt, siltet fyld	Fyldskifte	Sent 1600-tal - 1700-tallet
1005	Lag af knuste flasker	Isolerende lag	Sent 1700-tal - 2. hd. 1800tallet.
1006	Opfyld med brokker	Opfyld	1700-tal
1007	Lag af mørtel og brokker fra gult tegl - minder om muremesterbeton	Understøttende lag for gulv	1800-1900-tallet

Tabel 3. Registrerede kontekster.

Figur 4. Vestprofilet. Sammenlign med tegningen på forrige side. Nederst ses fundamentet S1002 med de underliggende syldsten S1003. Midt i billedet ses laget af glasflasker S1005.

6.2 Fund, datering og konklusion

Der blev hjemtaget et mindre fundmateriale bestående af flasker fra laget S1005. Der er primært tale om vin og ølflasker samt en enkelt ottekantet flaske. Der er i alle tilfælde tale om mundblæste flasker i enten mørkegrønt eller rødbrunt farvet glas. Bundskårene fra cirkulære flasker har alle lige sider og er blæst med en bund af typen a, b, c (ølflasker) eller f. Hvor flaskerne stammer fra er uklart, men fra tiden efter 1750 synes alle danske emballageflasker at være blæst i en form – og dermed får de lige sider.⁵

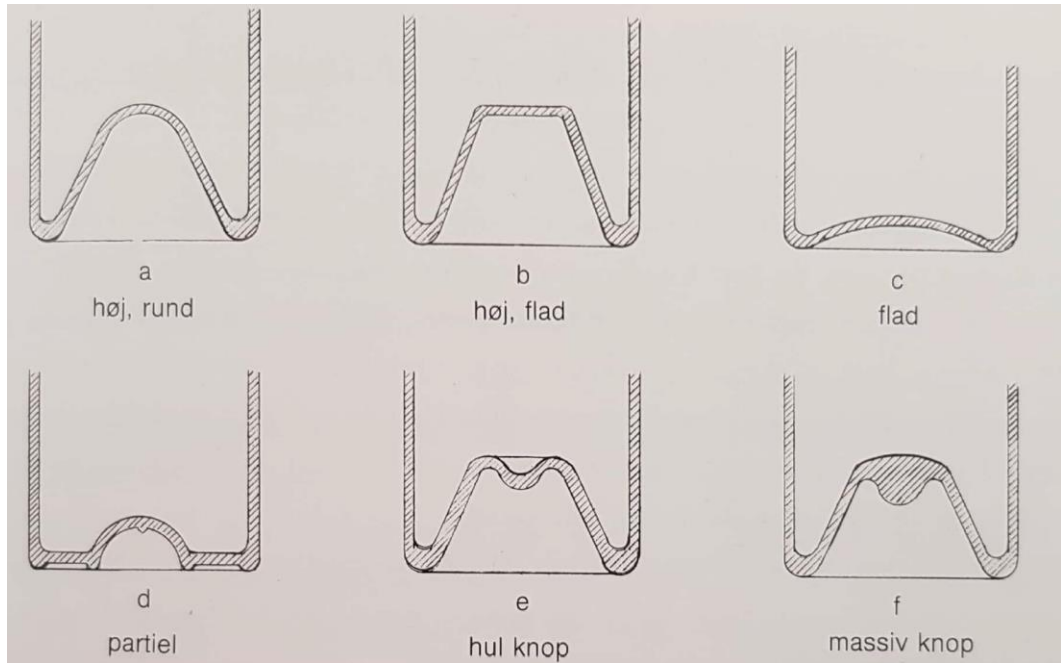
Figur 5. Et udvalg bunde fra vinflasker fundet i lag S1005.

Flaskehalsene som er indsamlet, stammer alle fra vin- og emballageflasker – hvoraf flere formentlig er ølflasker. I den ene sad stadig resten af en korkprop. Hvis der er tale om danske ølflasker, kan de tidligst være fra tiden omkring 1830.⁶ Flaskehalsene havde en længde på ca. 86 mm fra skulderne til toppen af mundstykket og halsens sider var enten lige og indsnævrende eller med et knæk ca. midt på halsen. Mundstykket var i alle tilfælde påført halsen efter at flasken var slået af glaspusterens pibe. Mundstykkerne har alle en tydelig skæv samling og bære præg af at være lavet på fri hånd. Det er muligt at flere af mundstykkerne kan være udformet med en mundstykkesak – et værktøj som kommer i brug i begyndelsen af 1800-tallet. Med tiden kunne mundstykkerne formes mere præcist og fra ca. 1880 begynder man at anvende kapsler på danske flasker.⁷

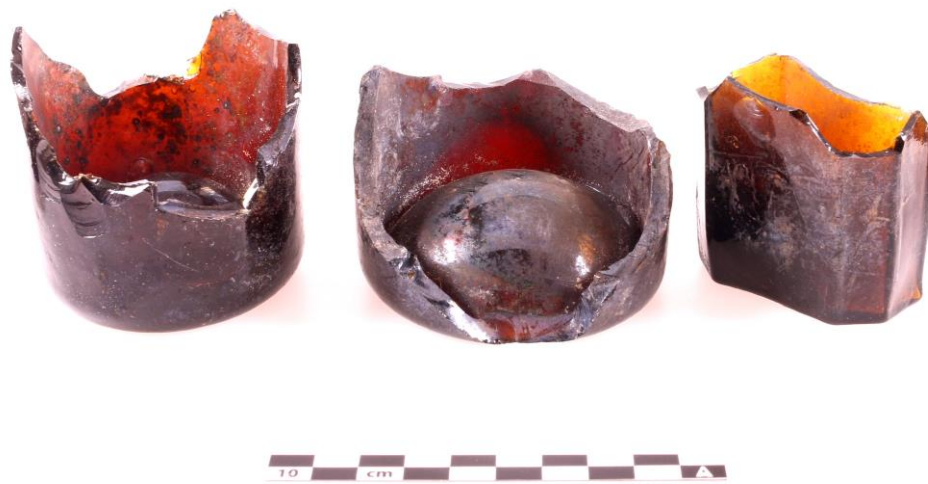
⁵ Schlüter 1984, s. 13.

⁶ Schlüter 1984, s. 196.

⁷ Schlüter 1984, s. 68.

Figur 6. Typer af flaskebunde. Efter Schlüter 1984.

Figur 7. To bunde fra ølflasker (?) og den nederste del af en ottekantet flaske. Alle fundet i lag S1005.

Figur 8. Munding på ølflasker fundet i lag S1005.

Den ottekantede flaske, hvoraf kun bunden og en del af siderne er bevaret, er meget uens i tykkelsen og i formen. Det kan derfor ikke udelukkes at den er af ældre dato. Den er uden tvivl mundblæst og bunden er hamret med en lille opadvendt fordybning i midten. Der kan kun blive tale om en løs datering af det samlede fundmateriale. Ingen af mundingerne på de indsamlede flasker var beregnet til lukning med kapsel. Så laget med flaskerne er fra før 1880'erne. Schlüter daterer mundstykker som dem der er fundet til perioden 1825-1860.⁸ Hovedparten af materialet bestod af flaskebunde og det kan ikke udelukkes, at der er dele af materialet, som stammer fra den sene del af 1700-tallet, hvilket må anses for den tidligste datering. Fundmaterialet dateres dermed til perioden fra slutningen af 1700-tallet og indtil 2. halvdel af 1800-tallet.

Ingen af fundene indgår i museets samling.

Det L-formede fundament S1002 i røde teglsten kan stamme fra Von Plessens gård. De gule teglrester kan evt. have forbindelse til de rester af murforløb, som blev fundet ude i gården i 1928.

7 Fremtidigt arbejde

På baggrund af den mindre gulvundersøgelse i Ny Vestergade 11, står det klart, at der findes bebyggelsesspor under gulvet, som var hidtil ukendte. Hvis der foretages yderligere jordarbejde under gulvet eller i relation til bygningen, kan der blive afdækket flere detaljer fra bygningshistorien. Derfor vil Københavns Museum fortsat være involveret i forbindelse med fremtidigt anlægsarbejde.

⁸ Schlüter 1984, s. 70.

8 Litteraturliste

Linvald S. 1987: *Gammelholm og Frederiksholm*. I: Bo Bramsen: København før og nu – og aldrig. Bd. 2. København.

Schlüter, M. 1984: *Danske flasker fra Renæssancen til vore dage*. Viby J.

Links:

Geddes kvarterkort: <https://www.kbharkiv.dk/udforsk/kobenhavn-1761/kvarterskort>
(anvendt 08.02.2018)

Københavns Jævnførelsesregister: <http://www.kobenhavnshistorie.dk/bog/matrikel/>
(anvendt 08.02.2018).

9 Kontekstliste

Id	Beskrivelse	Tolkning	Datering
1001	Nuværende gulv	Moderne gulv	1821- nutid
1002	Mur i syv skifter	Mur	1700-tal. Fjernet 1821 (senest)
1003	Syld under 1002	Syld	1700-tal
1004	Lag af kompakt, siltet fyld	Fyldskifte	Sent 1600-tal - 1700-tallet
1005	Lag af knuste flasker	Isolerende lag	Sent 1700-tal - 2. hd. 1800tallet.
1006	Opfyld med brokker	Opfyld	1700-tal
1007	Lag af mørtel og brokker fra gult tegl - minder om muremesterbeton	Understøttende lag for gulv	1800-1900-tallet

10 Tegningsliste

Nr	Navn	Format	Målestok	Tegnet af
1	Profiltegning og oversigtsplan	A3	1:50	MBS

11 Fotoliste

Foto nr	Beskrivelse	Set mod	Sign	Dato
1713	Oversigt over rummet og grøftens placering	Ø	MBS	30-12-2016
1716	Oversigt over grøften - fundamentet kan ikke ses på billedet	-	MBS	30-12-2016
1717	Oversigt over grøft	N	MBS	30-12-2016
1721	Fundament og syldsten	SV	MBS	30-12-2016
1722	Fundament og syldsten	SV	MBS	30-12-2016
1723	Fundament og lag med glasskår	SV	MBS	30-12-2016
1724	Som ovenfor	SV	MBS	30-12-2016
1725	Som ovenfor	SV	MBS	30-12-2016
1726	Lag af glasskår og gulv	SV	MBS	30-12-2016
1727	Som ovenfor	SV	MBS	30-12-2016
1728	Som ovenfor	SV	MBS	30-12-2016
2044	Oversigt over sydlig del af grøft	SØ	MBS	27-01-2017
2049	Detajlfoto af fundament	SØ	MBS	27-01-2017
2053	Detajlfoto ned over fundament	-	MBS	27-01-2017
2058	Profilfoto med lag af glasskår	SV	MBS	27-01-2017
2059	Oversigt over grøft	Ø	MBS	27-01-2017
2072	Oversigt over grøft	SØ	MBS	27-01-2017

